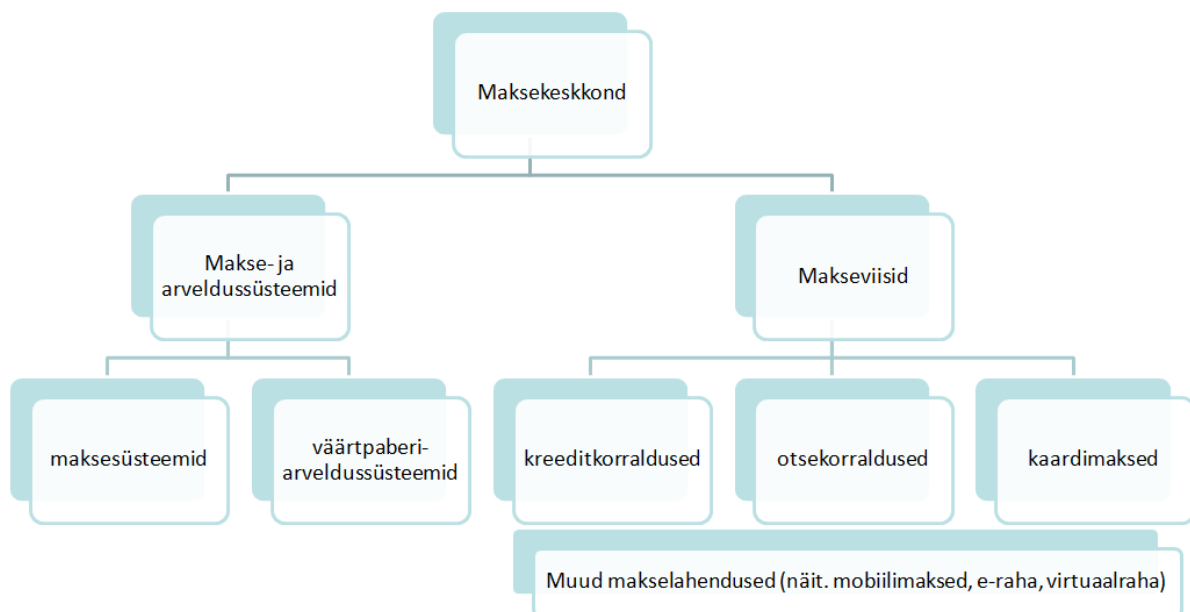

Eesti Panga põhimõtted maksesüsteemide käitamisel, järelevaatamisel ja maksekeskkonna edendamisel

Eesti Panga strateegia (2014–2018) kohaselt on Eesti Panga missioon edendada turvalist ja hästi toimivat maksekeskkonda. Maksekeskkonna, sh maksesüsteemide toimimine on oluline majandus- ja finantsstabiilsuse säilitamiseks, rahapoliitika teostamiseks ja raharingluse tõrgeteta toimimiseks. Eesti maksekeskkonna peamised elemendid on makse- ja arveldussüsteemid (vt. [Lisa 1](#)) ning makseviisid (vt. joonis 1).

Joonis 1. Eesti maksekeskkond

Eesti Panga seaduse paragrahvi 2 lõike 2 punkti 4 kohaselt on Eesti Pangel maksesüsteemide ja maksekeskkonna vallas järgmised ülesanded:

- maksesüsteemide tõhusale toimimisele kaasaaitamine
- maksesüsteemide järelevaatamine
- maksekeskkonna arendamisel osalemine

Maksesüsteemide tõhusale toimimisele kaasaaitamiseks on Eesti Pank enda hallatavate maksesüsteemide omanik, teenusepakkuja ja arendaja.

Maksesüsteemide järelevaatajana hindab ja suunab Eesti Pank maksesüsteemide ja nendega seotud väärtpaberiarveldussüsteemide toimimist ja arengut.

Maksekeskkonna arendamisel osaleb Eesti Pank maksekeskkonna ning selle poliitika ja õigusraamistiku kujundamise ja rakendamise kaudu.

Nende ülesannete täitmisega tegeleb Eesti Panga makse- ja arveldussüsteemide osakond. Lisaks sellele on **Eesti Pangel õigus** krediitiasutuste seaduse¹ ja võlaõigusseaduse² kohaselt

¹ KRAS § 87 (2) ... Eesti Panga halduses olevate maksesüsteemide toimimise reeglid kehtestab Eesti Pank.

maksesüsteeme ja maksekeskkonda reguleerida ehk kehtestada enda hallatavate maksesüsteemide reeglid ja maksete arveldamist käsitlevaid õigusakte. Maksesüsteemide ja maksekeskkonna reguleerimisel lähtub Eesti Pank makseteenuste pakkujate ja kasutajate vajadustest ning Euroopa Liidu maksete õigusaktidest. Reguleerimise õigust kasutab Eesti Pank vajaduse järgi. Kui reguleerimiseks puudub otsene vajadus, siis toetab Eesti Pank esmalt võimalust saavutada kokkulepe makseteenusepakkujate vahel. Maksesüsteemide ja maksekeskkonna reguleerimine toimub koostöös Eesti Panga õigusteenistusega.

Käesoleva raamkava eesmärk on kirjeldada eeltoodud ülesannete täitmist ja sealjuures järgitavaid põhimõtteid. Raamkava on mõeldud järgimiseks kooskõlas õigusaktides kehtestatud nõuetega ja ei mõjuta õigusaktide tõlgendamist. Kui raamkava ja õigusakti terminikasutus on erinev, lähtutakse õigusakti terminoloogiast.

---

² VÕS § 709 (17) Eesti Pank võib kehtestada täpsemad nõuded krediitiasutuste ning muude finantseerimisasutuste poolt maksekontode pidamise ja maksete arveldamise kohta.

I. Maksesüsteemide tõhusale toimimisele kaasaaitamine

Eesti Pangal on õigus asutada ja hallata maksesüsteeme ja pakkuda muid vahendeid maksete arveldamiseks³.

Põhimõtted

Maksesüsteemide tõhusale toimimisele kaasaaitamisel lähtub Eesti Pank rahvusvahelistest nõuetest eesmärgiga minimiseerida riske (vt. [Lisa 2](#)) ning tagada süsteemide toimimine ja isetasuvus.

Rahapoliitiliste tehingute teostamise eesmärgil peab Eesti Pank tagama reaalses rahaarvelduste, väärtpaberiarvelduste ja tagatiste halduse tõhusa koostöömise.

Ülesanded

Eesti Pank on maksesüsteemi TARGET2-Eesti omanik ja teenusepakkuja ning arendab väärtpaberite arveldusplatvormi TARGET2-Securities, pakudes seeläbi Eesti pankadele operatsioonilisi võimalusi eurosüsteemi rahapoliitilistes tehingutes osalemiseks.

1. **TARGET2-Eesti** on üleeuroopalise süsteemi TARGET2 Eesti Panga osasüsteem ja see on [määratletud arvelduse lõplikkuse direktiivi \(98/26/EÜ\) kohase süsteemina](#). TARGET2-Eestis saab teostada nii riigisiseseid kui ka piiriüleseid makseid. TARGET2-Eestis teostatakse eelkõige maksed, mida tehakse eurosüsteemi rahapoliitika toimingute raames, kuid süsteem on mõeldud ka mistahes kiireloomuliste maksete teostamiseks. Maksed teostatakse reaalses ja ühekaupa. Arveldus toimub keskpangarahas Eesti Pangas avatud kontodel.
2. **TARGET2-Securities** on mitmevaluutaline platvorm väärtpaberitehingute teostamiseks⁴. TARGET2-Securities on seotud TARGET2-ga (väärtpaberitehingute rahajala arveldus toimub keskpangarahas).

Eurosüsteemi rahapoliitiliste tehingute teostamisel võimaldab Eesti Pank kasutada tagatisvarade arveldamiseks CCBM⁵ lahendust.

Eesti Pank pakub ka kontohalduse teenust, osutab maksete arveldusteenuseid Eesti Panga lepingulistele klientidele ja täidab Eesti Panga nimel sõlmitud tehingutest tulenevaid kohustusi. Makseteenuse kasutajana on Eesti Pank TARGET2-Eesti ja üleeuroopalise maksesüsteemi STEP2 liige⁶.

---

³ EPS § 14 Eesti Panga õigused

Arvestades Euroopa Keskpanga ja Euroopa Keskpankade Süsteemi pädevust, on Eesti Pangal oma ülesannete täitmiseks õigus:

...

2) hoiustada ja võtta vastu hoiuseid;

...

5) käsitleda maksejuhiseid ning arveldada makseid;

...

⁴ Platvorm käivitub 2015. aasta juulis. Eesti Väärtpaberikeskus sõlmis Eesti Pangaga lepingu platvormiga liitumiseks 2012. aasta juulis, Eesti Väärtpaberikeskus liitub tegelikult 2017. aasta veebruaris.

⁵ Correspondent Central Banking Model

⁶ Eesti Pank saab STEP2 kaudselt liikmeks 2015. aasta esimeses kvartalis

Hädaolukorra seaduse kohaselt korraldab Eesti Pank koostöös pankadega makseteenuste toimepidevust.

Koostöö

Maksesüsteemide tõhusale toimimisele kaasaaitamisel teeb Eesti Pank riigisisest koostööd, olles nii makseteenuse pakkuja kui ka kasutaja rollis. Rahvusvaheliselt osaleb Eesti Pank eurosüsteemi ning muude rahvusvaheliste komiteede ja tööühmade töös.

Eesti Panga juhtimisel tegutsevad riigisisised nõuandevkogud:

1. TARGET2-Eesti rahvuslik kasutajagrupp (T2 EENUG)
T2 EENUG liikmeteks on kõik TARGET2-Eesti liikmed. T2 EENUG võimaldab Eesti Pangal TARGET2-Eesti omanikuna süsteemi liikmetega süsteemi arendamisel teha koostööd, vahetada infot ja vajaduse korral arutada muudel maksekeskkonna arendamise teemadel.
2. TARGET2-Securities Eesti rahvuslik kasutajagrupp (T2S EENUG)
T2S EENUG loodi 2009. Aastal. T2S EENUG edendab koostööd väärtpaberiarveldusteenuste pakkujate ja kasutajate vahel ning toetab T2S-i arendamist ja kasutuselevõttu Eestis. Kasutajagruppi kuuluvad Eesti Panga, Eesti Väärtpaberikeskuse, rahandusministeeriumi, finantsinspektsiooni ja kommertspankade esindajad.

Eesti Pangaliidu juures tegutsevad riigisisemed koostöökogud:

1. Standardite tööühm
2. SWIFTi kasutajate tööühm

Eurosüsteemi ja muud rahvusvahelised komiteed ja tööühmad:

1. Makse- ja arveldussüsteemide komitee (PSSC)
  - a. TARGET2 tööühm (WGT2)
    - i. TARGET2 arveldusjuhtide allühm (SMSG)
    - ii. TARGET2 testijuhtide allühm (T2 Testing)
  - b. Tagatiste kontaktrühm (CCG)
  - c. TARGET2-Securities allühm (PSSC T2S Subgroup)
2. TARGET2-Securities nõukogu (T2S AG)
  - a. T2S kasutajagruppide ekspertide võrgustik (T2S NUG Experts Network)
  - b. Tegevjuhtide rühm (OMG)
  - c. Muudatuste halduse rühm (CRG)
  - d. Projektijuhtide rühm (PMG)
    - i. Kasutajatestide allühm (UTSG)
    - ii. Migratsiooni allühm (T2S Migration Subgroup)
3. Kõrgetasemeline maksesüsteemide koostöökogu (HLG on Payment Systems)
4. Põhja- ja Baltimaade keskpankade koostöökogu makse- ja arveldussüsteemide temaatikas (Nordic-Baltic meeting)

Reguleerimine

Maksesüsteemide tõhusale toimimisele kaasaaitamise toetamiseks on Eesti Panga president kehtestanud järgmised määrused:

- [Eesti Pangas kontode pidamise üldtingimused](#) – Eesti Panga maksesüsteemide töös osalemiseks on vajalik konto Eesti Pangas;
- [TARGET2-Eesti reeglid](#) – arveldused Eesti Pangas ja Eesti Pangaga toimuvad Eesti Panga seaduse ja sellest tulenevate õigusaktide alusel⁷.

TARGET2-Securities õigusraamistiku väljatöötamine on hetkel pooleli.

---

⁷ Võlaõigusseadus §709 (16)

II. Maksesüsteemide järelevaatamine

Eesti Pank aitab kaasa makse- ja arveldussüsteemide ülesehituse ja toimimise usaldusväärsuse tagamisele, identifitseerides ja analüüsides süsteemide riske ning tehes ettepanekuid riskide vähendamiseks ja süsteemide tõhustamiseks (vt. [Lisa 2](#)).

Põhimõtted

Eesti Panga eesmärk on säilitada ja vajadusel tõsta järelevaadatavate süsteemide toimekindlust, tõhusust ja usaldusväärsust.

Eesti Panga prioriteet on järele vaadata kodumaiselt hallatavaid süsteemselt olulisi makse- ja arveldussüsteeme, mille järelevaatamise ainuvastutus kuulub Eesti Pangale. Süsteemselt mitteoluliste ehk oluliste makse- ja arveldussüsteemide järelevaatamisele võtmiseks ja üleeuroopaliste makse- ja arveldussüsteemide järelevaatamisesse panustamisel lähtub Eesti Pank olulisuse ja riskipõhisuse põhimõttest hinnates selliste süsteemide mõju finantsstabiilsusele, rahapoliitika teostamisele ja raharingluse tõrgeteta toimimisele.

Eesti Pank täidab järelevaataja rolli Euroopa Liidu toimimise lepingus⁸, Euroopa Keskpankade Süsteemi ja Euroopa Keskpanga põhikirjas⁹, Eesti Panga seaduses¹⁰, makseasutuste- ja e-raha seaduses¹¹, rahvusvaheliselt ja eurosüsteemis tunnustatud standardites, sh Euroopa Keskpanga määruses süsteemselt oluliste maksesüsteemide järelevaatamise nõuete kohta ning makse- ja arveldussüsteemide järelevaatamise raamkavas¹² sätestatu kohaselt. Eurosüsteemi liikmena tugineb Eesti Pank muuhulgas [eurosüsteemi järelevaatamise raamistikule](#) ning selles esitatud juhistele ja soovitudele.

Makse- ja arveldussüsteemide järelevaatamine toimub süsteemide käitamisest sõltumatult. Sõltumatuse tagamiseks vastutab poliitika ja järelevaatamise allosakonna juhataja makse- ja arveldussüsteemide järelevaataja rolli täitmise eest otse keskpanga juhatuse ees ega sõltu maksesüsteemi käitaja rollist ja huvidest.

Ülesanded

Eesti Pank on järgmiste süsteemselt oluliste ja oluliste makse- ja arveldussüsteemide järelevaataja:

- suurmaksete süsteemi TARGET2 osasüsteem TARGET2 -Eesti
- Eesti Väärtpaberikeskuse (EVK) hallatav väärtpaberiarveldussüsteem

---

⁸ The Treaty on the Functioning of the European Union, Article 127(2)

⁹ Statute of the European System Central Banks (EKPS) and of the European Central Bank (ECB), Article 3

¹⁰ EPS § 24². Maksesüsteemide järelevaatamine

(1) Maksesüsteemide järelevaatamise eesmärk on kaasa aidata maksesüsteemide ülesehituse ja toimimise usaldusväärsuse tagamisele.

(2) Maksesüsteemide järelevaatajana Eesti Pank:

1) analüüsib maksesüsteemide ülesehitust ja toimimist;

2) annab maksesüsteemide pidajatele juhiseid;

3) kehtestab õigusaktides sätestatud juhtudel maksesüsteemide pidajate ning nende tegevuse ja ülesehituse kohta täpsemaid nõudeid;

4) kiidab heaks õigusaktides sätestatud juhtudel maksesüsteemide toimimise reeglid ja põhimõtted.

¹¹ MERAS § 15 lg 18

¹² Järelevaatamise raamkava on kinnitanud Eesti Panga juhatuse

- Nets Estonia ASi hallatav kaardimaksete süsteem

Eesti Pank kiidab makseasutuste ja e-raha asutuste seaduse kohaselt heaks makseasutuste maksesüsteemide toimimise reeglid ja põhimõtted¹³.

Eesti Pank osaleb eurosüsteemi üleses järelevaatamises. Eurosüsteemis katab järelevaatamine makse- ja väärtpaberiarveldussüsteeme, makseviise ja -skeeme, keskseid vastaspooli, kauplemisteabehoidlaid ja olulisi teenusepakkujaid. Eurosüsteemi liikmena osaleb Eesti Pank makse- ja arveldussüsteemide järelevaatamisel eurosüsteemi keskpankade ühistegevuses kaudselt¹⁴. Suurmaksete süsteemi TARGET2 ja üleeuroopalise maksesüsteemi STEP2 järelevaatamises osaleb Eesti Pank vajaduse ja võimaluse korral ka otseselt¹⁵.

Koostöö

Maksesüsteemide järelevaatamisel teeb Eesti Pank koostööd nii riigi kui rahvusvahelisel tasandil.

EVK hallatava väärtpaberiarveldussüsteemi järelevaatamisel teeb Eesti Pank koostööd [Finantsinspeksiooniga 2011. aastal sõlmitud koostöökokkuleppe](#) alusel.

TARGET2-Eesti järelevaatamine toimub koostöös Euroopa Keskpangaga, sest TARGET2 kui terviku järelevaatamist teostab ja selle eest vastutab Euroopa Keskpank. Eesti Pank keskendub osasüsteemi TARGET2-Eesti toimimisele.

Eesti Pank osaleb järgmiste eurosüsteemi ja muude rahvusvaheliste komiteede ja tööruhmade töös:

1. Makse- ja arveldussüsteemide komitee (PSSC)
  - a. Järelevaatamise töörühm (WGO)
2. TARGET2-Securities järelevaatamise koostöökogu (Group of overseers and supervisors of T2S services)
3. Kõrgetasemeline rühmSWIFTi järelevaatamiseks (HLG on SWIFT issues)
4. Euroopa jaemaksete turvalisuse foorum (SecuRe Pay)
5. Põhja- ja Baltimaade keskpankade koostöökogu makse- ja arveldussüsteemide temaatikas (Nordic-Baltic meeting)

Reguleerimine

Eesti Panga president ei ole maksesüsteemide järelevaatamise toetamiseks määruseid kehtestanud.

Eesti Panga juhatus on kinnitanud makse- ja arveldussüsteemide järelevaatamise raamkava, mis on avalikult kättesaadav Eesti Panga veebilehel.

---

¹³ MERAS § 15 (1) punkt 18

¹⁴ Koostöö järelevaatamise töörühma, makse- ja arveldussüsteemide komitee ja eurosüsteemi otsustusprotsessi raames

¹⁵ Vabatahtlikkuse printsiibil põhinev osalemine järelevaatamise protsessis

III. Maksekeskkonna arendamisel osalemine

Eesti Pank aitab kaasa Eesti maksekeskkonna toimimisele ja arengule, soodustades kohalikul ja rahvusvahelisel tasandil koostööd maksevahendusega seotud isikute vahel ning osaledes maksekeskkonna poliitika ja õigusraamistiku kujundamisel ja rakendamisel. Maksekeskkond hõlmab makse- ja arveldussüsteeme, makseviise ja muid makselahendusi.

Põhimõtted

Maksekeskkond peab toimima hästi ning pakkuma tõhusaid ja turvalisi makselahendusi.

Maksekeskkonna areng peab olema tasakaalustatud ja jätkusuutlik ning kooskõlas rahvusvaheliste muudatustega.

Maksekeskkonna õigusraamistik peab olema ajakohane ning laialt aktsepteeritav – seisukohad kujundatakse koostöös avaliku sektori ja turuosalistega.

Maksekeskkonnas toimivad makse- ja arveldussüsteemid peavad olema koostoimivad – tehingute tegemiseks kasutatavad tehnilised standardid peavad olema avatud ja süsteemid võimelised talitama koos sarnaste süsteemide ja lahendustega.

Makseteenuste osutamisel tuleb arvestada makseteenuste kasutajate vajaduste ja soovidega.

Makseteenused peavad olema läbipaistvad ja kuluefektiivsed, teenuste tasud peavad kujunema kooskõlas vabal konkurentsil põhineva avatud turumajanduse põhimõttega.

Pankadevaheliste arvelduste kiirus on oluline, sest suurem arvelduskiirus võimaldab majandusüksustel kiiremini tehinguid sooritada, millel on kokkuvõttes positiivne mõju kogu majandusele.

Ülesanded

Eesti Pank jälgib ja analüüsib Eesti, Euroopa ja üleilmset maksekeskkonda.

Eesti Pank identifitseerib ja analüüsib maksekeskkonnas esinevaid takistusi eesmärgiga leida võimalusi nende kõrvaldamiseks, maksete korralduse täiustamiseks ja turvalisemaks muutmiseks.

Eesti Pank aitab kaasa Eesti turul ühtse euromaksete piirkonna kohase maksekeskkonna toimimisele.

Eesti Pank osaleb maksekeskkonda mõjutavate reeglite ja soovituste väljatöötamises.

Eesti Pank osaleb Euroopa maksekeskkonna õigusraamistiku kujundamisel ning rahandusministeeriumi eestvõttel Eesti maksekeskkonna õigusraamistiku väljatöötamisel, selle kohandamisel Euroopa õigusraamistiku nõuetega.

Eesti Pank osaleb eurosüsteemi rahapoliitiliste tehingute teostamisvõimaluste arendamises ja hindamises.

Eesti Pank aitab kaasa eestimaalaste maksekeskkonnaalase teadlikkuse suurenemisele.

Koostöö

Maksekeskkonna arendamisel teeb Eesti Pank riigi sees koostööd turuosalistega (eelkõige makseteenuste pakkujatega) ja makseteenuste reguleerimiseks või järelevalveks pädevate asutustega, kelleks on rahandusministeerium ja Finantsinspeksioon. Rahvusvaheliselt osaleb Eesti Pank eurosüsteemi ning muude rahvusvaheliste komiteede ja töörühmade töös.

Eesti Panga juhtimisel tegutsev riigisisene nõuandevkogu:

Eesti Maksekeskkonna Foorum

Foorum loodi 2012. aasta kevadel [kolmepoolse kokkuleppega](#) koostöös Eesti Panga, rahandusministeeriumi ja pangaliiduga ning see võimaldab arutleda maksekeskkonna olulistel teemadel. Foorumisse on kaasatud Eesti krediidasutused, makseteenuste kasutajad, seotud huvirühmade (sh avaliku sektori) esindajad ja infrastruktuuri ettevõtted. Foorumi koosolekutele on kutsutud ka Finantsinspeksiooni esindajad.

Muu siseriiklik koostöö:

- Eesti Pangaliidu maksetoimkond
- Eesti Väärtpaberikeskuse kontohaldurite ümarlaud
- Giovannini Barrier 3 Eesti töörühm

Eurosüsteemi ja muud rahvusvahelised komiteed ja töörühmad:

1. Makse- ja arveldussüsteemide komitee (PSSC)
  - a. Maksesüsteemide poliitika töörühm (PSPWG)
  - b. Väärtpaberiekspertide töörühm (SEWG)
2. Kõrgetasemeline SEPA koostöökogu (SEPA HLM)
3. Euroopa Jaemaksete Nõukogu (ERBP)
4. Riigisiseste SEPA koordineerimisgruppide kokkusaamine Euroopa Komisjoni juures (SEPA EU Forum)
5. Euroopa jaemaksete turvalisuse foorum (SecuRe Pay)
6. Euroopa Keskpankade Süsteemi ja turuosaliste koostöökogu väärtpaberiarvelduste temaatikas (COGESI)
7. Põhja- ja Baltimaade keskpankade koostöökogu makse- ja arveldussüsteemide temaatikas; (Nordic-Baltic meeting)

Reguleerimine

Maksekontode pidamise ja maksete arveldamise reguleerimisvajaduse tõttu on Eesti Pank presidendi määrusega kehtestanud maksejuhiste aktsepteerimise tingimused ([EPP määrus nr. 4 11.05.2010](#)), milles kehtestab nõuded krediidi- või finantseerimisasutustes algatamiseks vastuvõetavate maksejuhiste sisule.

Lisa 1. Makse- ja arveldussüsteemid, nende eesmärgid ja vajalikkus

Eestis toimivad eri tüüpi makse- ja arveldussüsteemid, mille eesmärk on alati üks – võimaldada süsteemi liikmel täita kas ise või edastada täitmiseks omavahelisi nõudeid ja kohustusi.

Maksesüsteem või rahaülekandesüsteem võimaldab täita isikute omavahelisi rahalisi kohustusi. Mõistet „maksesüsteem“ kasutatakse mõnikord ka laias tähenduses, arvates sinna alla nii rahaülekandesüsteemid kui ka makseviisid. **Makseviisid** on makse algatamise viisid. Peamised makseviisid on krediidikorraldused, otsekorraldused ja kaardimaksed.

Väärtpaberiarveldussüsteem võimaldab täita isikute omavahelisi varalisi kohustusi. Väärtpaberiarveldussüsteemis täidetavad varalised kohustused hõlmavad finantsinstrumente ehk väärtpabereid. Väärtpaberikohustuste täitmisega võib kaasneda rahaarveldus (makse vastu tehingud, DVP), aga võib ka mitte kaasneda (makseta tehingud, FOP).

Makse- ja arveldussüsteeme on vaja järgnevatel põhjustel.

1. Maksesüsteemid võimaldavad süsteemi liikmetel omavahel turvaliselt ja õigel ajal täita rahalisi kohustusi. Erasisikute on maksesüsteemid tähtsad palga, toetuste jmt saamiseks ning maksete tasumiseks. Äriettevõtted kasutavad neid kaupade ostmiseks ja müümiseks. Riik vajab maksesüsteeme maksude kogumiseks ja toetuste maksmiseks.
2. Pankadevaheliste maksete süsteem annab pangaklientidele suurema vabaduse mõne kommertsponga valimisel oma põhipangaks. Klient ei pea makse teostamisel muretsema selle pärast, mis kommertspongas asub raha saaja konto. Pangaklient saab tähelepanu pöörata hoopis muudele teguritele nagu sobivate teenuste olemasolu, panga teenustasud või teenuse kvaliteet.
3. Kaardimaksete süsteem võimaldab ühe panga kliendiks oleval kaupmehel pakkuda kaardiga maksmise võimalust ka sellele kliendile, kelle maksekaardi on väljastanud mõni muu kommertsponk kui see, kelle klient kaupmees on.
4. Väärtpaberiarveldussüsteemid on finantsturgude tõhusa toimimise alus. Nii väärtpaberitehingutest tulenevad nõuded ja kohustused kui ka väärtpaberite ostust ja müügist tekkivad rahalised nõuded ja kohustused arveldatakse vastava arveldussüsteemi vahendusel.

Eestis toimivad järgmised mitut osapoolt hõlmavad makse- ja arveldussüsteemid:

Maksesüsteemid

- pankadevaheline maksesüsteem TARGET2-Eesti, mille haldur on Eesti Pank
- kaardimaksete süsteem, mille haldur on Nets Estonia AS¹⁶
- makseasutuste vahelised maksesüsteemid¹⁷

Finantsinstrumentide arveldussüsteemid

- väärtpaberiarveldussüsteem, mille haldur on AS Eesti Väärtpaberikeskus (EVK)

Eesti pankadevahelised jaemaksed teostatakse üleeuroopalises maksesüsteemis STEP2, mida haldab EBA Clearing.

¹⁶ 24.03.2014 omandasid Advent International, ATP ja Bain Capital maksekäitleja Nets; selle tehingu mõju Eesti Nets Estonia AS-ile on hetkel teadmata

¹⁷ Hetkel on tegevust alustanud AS Talveaed hallatav maksesüsteem TLVD&EasyPay ning maksesüsteemi loomise kavadest on Eesti Panka informeerinud veel mõned makseasutused

Lisa 2. Makse- ja arveldussüsteemide riskid

Eesti finantssüsteem tugineb makse- ja arveldussüsteemidele. Riigi finantssüsteemi stabiilse ja sujuva toimimise tagamiseks tuleb seetõttu kindlustada makse- ja arveldussüsteemide tõrgeteta toimimine. See tähendab ennekõike erinevate riskide ohjamist ja maandamist. Riskide tuvastamine, mõõtmine, seire ja juhtimine aitavad vältida nende edasikandumist makse- ja arveldussüsteemide kaudu riiklikule ja rahvusvahelisele finantsturule, mille tagajärjeks võivad olla ulatuslikud finantskriisid.

Makse- ja arveldussüsteemides võivad esineda järgmised riskid.

- Likviidsusrisk ehk risk, et süsteemi liige ei ole võimeline määratud ajal oma kohustusi täitma, kuigi on võimeline tegema seda tulevikus. Tegu on olukorraga, mil süsteemi liikmel on ajutine arveldatava vara puudujääk.
- Krediidirisk ehk risk, et süsteemi liige ei suuda ei praegu ega tulevikus oma kohustusi täies ulatuses täita.
- Õiguslik risk ehk risk, et puudulikud seadused või nende mitteootuspärane tõlgendamine põhjustab süsteemi haldurile või süsteemi liikmetele ettenägematuid rahalisi kaotusi. Õigusliku riski realiseerumine võib omakorda kaasa tuua krediidi- või likviidsusrisi realiseerumise.
- Toimimisrisk või operatsiooniline risk või tegevusrisk ehk risk, et süsteemi sujuvat toimimist häirivad infosüsteemide või siseprotsesside puudused, inimlik viga, juhtimisviga või välised sündmused (näiteks kuritahtlik tegevus või sisseostetud teenuse häired) ning see tekitab maksesüsteemi haldurile või süsteemi liikmetele ettenägematuid rahalisi kohustusi. Toimimisrisi realiseerumine võib omakorda kaasa tuua krediidi- või likviidsusrisi realiseerumise.
- Üldine äririsk ehk risk, et süsteemi tulud vähenevad või kulud suurenevad sedavõrd, et ootamatut ja suurt kahjumit ei ole võimalik olemasoleva kapitaliga katta, ning teenuste jätkuvus muutub seetõttu küsitavaks.
- Esindajarisk ehk risk, et kahju tuleneb süsteemi kaudse liikme esindaja hoitavatest varadest. Selline olukord võib tekkida esindaja maksejõuetuse, hooletuse, pettuse, nõrga juhtimise või ebapiisava dokumenteerimise tõttu (näiteks kui süsteemi kaudse liikme esindaja teeb kaudse liikme teadmata selle väärtpaberitega tehinguid või ei pea enda ja süsteemi kaudse liikme väärtpaberite kohta eraldi arvestust).
- Investeerimisrisk ehk risk, et süsteemi halduri või liikme vahendite (näiteks tagatise) investeerimine põhjustab kahjumi kas süsteemi käitajale endale või süsteemi liikmele.
- Arvelduse nurjumise risk ehk risk, et üks tehingu osapooltest ei suuda oma kohustusi täita ja vastaspool kaotab kogu tehingu väärtuse. Näiteks olukord, kus finantsvara müüja loovutab tagasivõtmatult vara, ent ei saa raha vastu või finantsvara ostja teostab tagasivõetamatu raha ülekande, ent ei saa vara vastu.
- Süsteemirisk ehk risk, et ühe süsteemi liikme ajutised või püsivad likviidsusprobleemid võivad esile kutsuda samasugused probleemid mõnel teisel süsteemi liikmel (doominoefekt). Süsteemiriski korral on tegu likviidsus- või krediidiriski ilmnedes tekkida võiva ahelreaktsiooniga, mis võib viia majandus- ja finantskriisini kogu riigis või riikide rühmas. Süsteemirisk võib seega tekkida teiste riskide ilmnemisel. Hoolimata sellest, et süsteemiriski esinemise tõenäosus on väike, võib selle teke põhjustada suure finantskriisi.